

چغاخور و اکوتوریسم

دکتر حمیدرضا وارثی

دانشیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان

دکتر اصغر نوروزی آورگانی

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور استان اصفهان

چکیده

بازدید از طبیعت همواره در روح و خاطر بشر وجود داشته و این امری است که ریشه در فطرت جمال دوستی انسان دارد. از طرفی انسان معاصر در روند تداوم زندگی ماشینی و خسته کننده خود، آرامش و طراوت را در سایه توجه به طبیعت جستجو می‌کند.

منطقه چغاخور با طبیعتی دل انگیز، آب و هوایی دلپذیر، خنک و ملایم، پوشش گیاهی و بیشه‌زارهای رنگارنگ افسونگر، مزارع و باغات مصفا، چشمه‌سارهای زلال و صدای جریان جویبارهای خروشان با چشم‌انداز سحرانگیز تالاب چغاخور، حیات وحش و پرندگان بومی و مهاجر، در دامنه کوه سر به فلک کشیده کلار (با ارتفاع ۳۸۳۲ متر)، در فاصله ۶۰ کیلومتری شهرکرد (مرکز استان چهارمحال و بختیاری) و ۴۵ کیلومتری بروجن (مرکز شهرستان) در بخش مرکزی نگین زیبای زاگرس، استان چهارمحال و بختیاری قرار دارد و گالری کاملی است که می‌تواند طیف گسترده‌ای از توقعات انسان خسته از زندگی شهری را تأمین کند.

منطقه چغاخور به لحاظ دارا بودن جاذبه و امکانات طبیعی و محیطی با ارزش، از جمله مناطق با پتانسیل بالای گردشگری و تفریحی استان چهارمحال و بختیاری است، به طوری که بازدید از این استان بدون دیدن تالاب چغاخور و زیبایی‌های منطقه که جاذب گردشگرانی است که قصد بازدید از طبیعت یا همان اکوتوریسم را دارند، ناقص است.

در این مقاله که یک بررسی اسنادی- میدانی است، با دیدی جامع‌نگر، ضمن بیان ویژگی‌های طبیعی منطقه چغاخور به معرفی مهمترین جاذبه‌ها و توانهای اکوتوریسمی منطقه، شامل تالاب چغاخور، کوه‌ها و ارتفاعات، چشمه‌سارها و جویبارها، باغات و تفرجگاه‌ها، مراکز مذهبی و تاریخی، فرهنگی و... پرداخته می‌شود. در پایان هم اثرات منفی توسعه اکوتوریسم به همراه راهکارها و پیشنهاداتی جهت بهره‌برداری بهینه از منابع محیطی منطقه ارائه می‌گردد. واژه‌های کلیدی: اکوتوریسم، چغاخور، محیط‌های روستایی و عشایری، تالاب.

می‌کند و به قول شاعر و عارف بزرگ، مولوی:

هر زمان نو می‌شود دنیا و ما
بیخبر از نو شدن اندر بقا
می‌تواند مرهمی بر زخم‌های کهنه روح و روان انسان جویای آسایش و آرامش گردد. (ایافت، ۱۳۷۵، ۵) لذا پدیده‌های طبیعی و چشم‌اندازهای جالب جغرافیایی به یکی از عوامل مهم توریسم و توسعه گردشگری در جهان و ایران تبدیل شده، به طوری که همه ساله میلیون‌ها جهانگرد طبیعی (اکوتوریست) با میلیون‌ها دلار هزینه به دورافتاده‌ترین نقاط این کره خاکی سفر می‌کنند و اقصی نقاط مناطق طبیعی عالم را در می‌نوردند تا به مشاهده و تحسین پدیده‌های طبیعی با سایر مناطق و چشم‌اندازها بپردازند و از این همه زیبایی لذت فراوان کسب کنند و روح و روان خود را آرامش دهند.

همچنین لازم به ذکر است که براساس گزارش WTO^(۱) نرخ رشد اکوتوریسم آنچنان فزاینده است که قرن ۲۱، قرن اکوتوریسم خواهد بود. انتظار می‌رود در دهه نخستین این قرن رشد عمومی تجارت توریسم بین ۴/۳ تا ۶/۷٪، و از این مقدار بیشترین سهم از آن اکوتوریسم باشد، به گونه‌ای که سرمایه‌گذاری در این بخش تا ۳۰٪ رشد خواهد داشت. داده‌ها و شواهد موجود نشان می‌دهند که در ایران بایستی، اکوتوریسم را به عنوان محور اصلی برنامه‌ریزی‌های مربوط به توسعه ملی توریسم در نظر گرفت زیرا ایران به عنوان یکی از پنج کشور برخوردار از بیشترین تنوع محیطی و جغرافیایی شناخته شده و یکی از ذخیره‌گاه‌های مهم تنوع زیستی به شمار می‌آید. (وارثی، ۱۳۸۱، ۳۴) لذا ایران می‌تواند از این صادرات نامرئی به عنوان راهبردی جهت رسیدن به توسعه اقتصادی- اجتماعی کشور و خصوصاً در بخش روستایی از آن بهره‌برد.

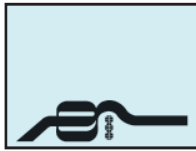
منطقه چغاخور با داشتن طبیعت زیبا، بکر و دست نخورده و برخوردار از مواهب الهی و جاذبه‌های متنوع طبیعی در فصول مختلف سال، با توان بالای تأمین طیف وسیعی از توقعات و نظرات اکوتوریسم‌ها پذیرای مسافرین و طبیعت‌گردهای زیادی است که از سراسر کشور و بویژه استان‌های همجوار و نیز داخل استان، برای لذت بردن از این امکانات خدادادی رهسپار دامان پرمهر طبیعت منطقه می‌شوند.

۲- تعریف مفاهیم الف) گردشگری

گردشگری معادل فارسی و کاملاً دقیق واژه Tourism در زبانهای انگلیسی، فرانسوی و آلمانی است که به صورت مصطلح در زبان فارسی به شکل جهانگردی ترجمه شده است. (رهنمای، ۱۳۷۸، ۷) به عبارت دیگر توریسم به کلیه فعالیتهای افرادی اطلاق می‌شود که به مکان‌هایی خارج از محیط عادی خود به منظور گذارندن ایام فراغت، انجام کار و سایر هدف‌ها برای مدت کمتر از یک سال می‌روند.

۱- مقدمه

در جهان امروز که تکنولوژی مدرن دگرگونی‌های همه جانبه‌ای را پدید آورده و ارتباطات و حمل و نقل بسیار پیشرفته شده، زندگی انسان بویژه در جوامع شهری با مشکلات زیادی مواجه شده است، لذا مسافرت و تغییر مکان موقت برای رفع خستگی‌ها و تجدید قوای جسمانی و روحی امری ضروری به نظر می‌رسد. (رضوانی، ۱۳۷۸) از سویی دامان پرمهر و مصفای طبیعت تکرار ناپذیر که هر لحظه جاذبه‌های نو و حلاوت تازه‌ای را هدیه

ب) اکوتوریسم (Ecotourism)

عبارت است از مسافرت مسؤلانه و مبتنی بر اصول پایداری به نواحی طبیعی به منظور بهره‌گیری معنوی و ارضای نیازهای روحی و روانی به گونه‌ای که با شناخت و کسب آگاهی و احترام به نظام ارزش‌های مردم محلی توأم باشد و به محافظت از نواحی طبیعی و ارتقای رفاه جامعه میزبان کمک کند. (زاهدی، ۱۳۸۵، ۲) به عبارت دیگر اکوتوریسم؛ نوعی از گردشگری طبیعت است که حفاظت از محیط زیست را انتشار می‌دهد و برای جوامع محلی سودمند است و در حقیقت «توریستی پایدار» است. (جولیا شارپلی، ۱۳۸۰، ۴)

ج) تالاب

از دیدگاه کنوانسیون رامسر، به تمامی مناطق مردابی، توربازر، برکه‌های مصنوعی یا طبیعی که به طور دائم یا موقت دارای آب ساکن یا جاری، شیرین، یا لب شور یا شور، مشتمل بر مناطقی از آبهای دریایی که عمق آب هنگام پایین‌ترین جزر بیش از ۶ متر نباشد تالاب گفته می‌شود. (www.hamtanab-m-persianblog.com)

۳- هدف پژوهش

این پژوهش با هدف بررسی و معرفی مهمترین ویژگی‌های اکوتوریسمی منطقه چغاخور (که خود یکی از مهم‌ترین مناطق توریستی استان چهارمحال و بختیاری است) انجام گرفته است.

۴- روش پژوهش

در این تحقیق که یک مطالعه اسنادی - میدانی است، ابتدا با استفاده از نقشه توپوگرافی ۱:۵۰۰۰۰ شیت آورگان موقعیت جغرافیایی منطقه تشریح شده است، سپس به منظور دستیابی به یک شناخت کلی از جاذبه‌های اکوتوریسمی منطقه چغاخور، مطالعات کتابخانه‌ای انجام و منابع و اطلاعات آماری بررسی شده و براساس این منابع یک شمای کلی از ویژگی‌های منطقه و توانهای اکوتوریسمی آن بدست آمده است. در ادامه به بررسی داده‌های آماری بویژه در زمینه ویژگی‌های آب و هوایی منطقه که نقش مهمی در جذب اکوتوریسم دارد پرداخته شد و سپس به منظور تکمیل توصیفات و ارائه تصاویری از جاذبه‌های اکوتوریسمی چغاخور مطالعات میدانی به روش مصاحبه و جمع‌آوری اطلاعات غیرمکتوب، همچنین مشاهده و تهیه عکس از برخی مناظر صورت گرفته است. لذا در واقع می‌توان گفت روش پژوهش از نوع پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است.

۵- معرفی استان چهارمحال و بختیاری

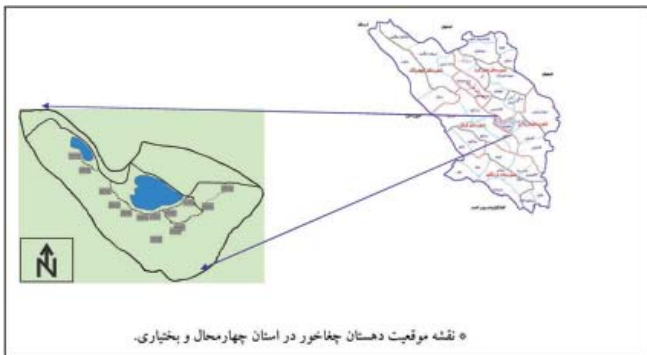
استان چهارمحال و بختیاری با مساحتی حدود ۱۶۵۳۳ کیلومترمربع، در ناحیه غربی ایران بین ۳۱ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۲۸ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ در بخش مرکزی کوه‌های زاگرس واقع شده است. این استان از شمال و مشرق به استان اصفهان، از جنوب به استان کهگیلویه و بویراحمد و از مغرب به استان خوزستان و از شمال غرب به استان لرستان محدود می‌شود.

(معاونت برنامه‌ریزی استانداری استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۸۲، ۳)

براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵ جمعیت ساکن استان برابر با ۸۴۳۷۸۴ نفر بوده است. بررسی ترکیب شهری و روستایی جمعیت استان نیز نشان می‌دهد که از مجموع جمعیت، ۵۰٪ در مناطق شهری و ۵۰٪ در مناطق روستایی سکونت دارند. (معاونت برنامه‌ریزی استانداری استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۸۷، ۱)

۶- موقعیت و ویژگی‌های منطقه چغاخور

منطقه چغاخور در استان چهارمحال و بختیاری، شهرستان بروجن، بخش بلداجی و از نظر موقعیت ریاضی بین ۱۶° ۵۰' و ۳۱° ۵۸' عرض جغرافیایی و ۴۴° ۴۸' و ۴۲° ۵۱' طول جغرافیایی قرار دارد و دارای موقعیت نسبی، از شمال با دشت شلمزار از غرب و شمال غرب با ناغان و اردل، از جنوب و جنوب غربی با رشته کوه سبز کوه و از شرق و جنوب شرق با بلداجی و دشت گندمان می‌باشد. (نقشه توپوگرافی ۱:۵۰۰۰۰ آورگان)

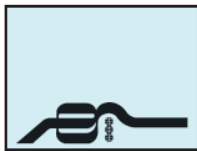

نقشه موقعیت دهستان چغاخور در استان چهارمحال و بختیاری.

نقشه ۱- موقعیت دهستان چغاخور در استان چهارمحال و بختیاری

۷- موقعیت طبیعی چغاخور

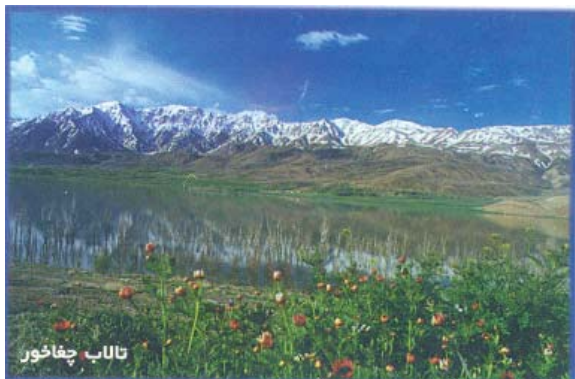
منطقه چغاخور شامل یک فرونشینی یا ناودیس به نام تالاب چغاخور (با ارتفاع ۲۲۲۵ متر از سطح دریا) و مجموعه ارتفاعات متعددی است. تالاب چغاخور تا سال ۱۳۶۹، قبل از احداث سدخاکی چغاخور به صورت یک بیشه با پوشش گیاهی متنوع بوده ولی از این سال و احداث سد، بیشه‌زار به صورت دریاچه‌ای تبدیل گردیده است. مجموعه ارتفاعات نیز شامل: کوه کلار با ارتفاع ۳۸۳۲ متر از سطح دریا در قسمت جنوب و جنوب غرب منطقه (که به علت پایین بودن درجه حرارت، برف در تمام طول سال بر ارتفاعات و دره‌های این ارتفاعات وجود دارد و منبع اصلی تأمین آب تالاب چغاخور است)، کوه برآفتاب در شمال شرق تالاب با ارتفاع ۲۷۷۵ متر که به صورت دیواری بلند چسبیده به تالاب قرار دارد. کوه حمزه علی در شمال شرق حوضه با ارتفاع ۲۷۰۰ متر، که به صورت نواری کشیده شده و بارگاه امامزاده حمزه علی(ع) با چشم‌اندازی زیبا و جذاب بر بالای این ارتفاعات قرار دارد، کوه شاهپور ناز در شمال غرب تالاب چغاخور با ارتفاع ۲۹۰۰ متر از سطح دریا و کوه چاله باغ با ارتفاع ۳۰۰۰ متر واقع در جنوب شرق منطقه را می‌توان نام برد.

طور کلی دارای اقلیمی نیمه مرطوب و سرد است که تابستانهای معتدل و خنک و زمستانهای سرد و برفی دارد.

۹- جاذبه‌های طبیعی و توانهای اکوتوریسمی منطقه چغاخور - تالاب چغاخور

تالاب چغاخور در دامنه‌های شمالی کوه کلار در فاصله ۱۰ کیلومتری از امامزاده حمزه علی، با امکان دسترسی مناسب واقع شده است. این تالاب با تصویری دل‌انگیز بین ارتفاعات نسبتاً بلند برآفتاب در شمال، کوه کلار در جنوب و کوه شاهپورناز در غرب واقع گردیده و در زمره زیباترین تالابهای استان می‌باشد. به همین دلیل قبلاً نفرجگاه خوانین بختیاری بوده و در حال حاضر نیز یکی از مراکز سیاحتی استان، و مناطق اطراف آن محل اتراق عشایر بختیاری در فصل ییلاق است. حداکثر سطح تالاب ۱۳۶۰ هکتار، متوسط عمق آن حدود ۲ متر و قسمت اعظم آب آن توسط چشمه‌های کوه کلار تأمین می‌شود. با احداث سد با ارتفاع ۶ متر در جلوی این تالاب و بالا آمدن آب در پشت سد، منطقه مناسبی برای قایقرانی بوجود آمده است. (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ص ۸) از طرفی تالاب چغاخور در تمام فصول سال محل زندگی پرندگان بومی و مهاجری است، که عمدتاً از نوع مرغابی، غاز، اردک، انقوت، چنگو، حواصیل، لک لک سفید، خروس کولی و فلامینگو می‌باشند. وجود کوه کلار با قله‌ای به بلندی ۳۸۳۲ متر در جنوب تالاب و دریاچه قزل گل^(۱) در قله آن، جاذبه تالاب را دو چندان کرده است. مضافاً اینکه دشت‌های سرسبز اطراف تالاب در فصول بهار و تابستان پذیرای عشایری است که با آفراشتن سیاه چادرهای خود به صفای منطقه می‌افزایند. (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان چهارمحال و بختیاری، صص ۵ و ۶) با وجود مرغزار چغاخور در پایین دست سد و مرغزارهای نواری در حاشیه غربی و حاشیه جنوب غربی و همچنین چشمه‌های تأمین آب تالاب و پرواز پرندگان و پوشش‌های گیاهی شگفت‌انگیز رنگارنگ، سبزه‌زارها، مراتع و باغات حاشیه جنوبی، شرقی و شمال شرقی تالاب و گیاهان رنگارنگ آبرزی تالاب در فصل بهار و تابستان و همچنین نگین فیروزهای تالاب در انگشتی برف‌های سفید زمستانی و زیبایی‌های پاییز رنگارنگ (بوژه در باغات پیرامون)، دیدگان هر گردشگر طبیعت و اکوتوریست را متحیر می‌کند.

نگاره ۱: منظره‌ای از تالاب چغاخور در فصل بهار

۸- ویژگی‌های آب و هوای منطقه چغاخور

در حوضه چغاخور ایستگاه کلیماتولوژی اورگان تنها ایستگاه هواشناسی منطقه می‌باشد، که وضعیت پارامترهای اقلیمی آن به طور خلاصه به شرح زیر است. (اداره کل هواشناسی استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۸۶)

- میزان بارندگی، درجه حرارت، درجه حرارت فصل توریسم متوسط بارندگی سالانه در طول دوره ۲۰ ساله مورد مطالعه (۸۵-۱۳۶۵) برابر ۵۳۱/۱ میلیمتر می‌باشد که قریب به ۷۵٪ آن در شش ماه دوم سال بلاخص فصل زمستان و به صورت برف نزول می‌کند. متوسط دمای سالانه حوضه برابر ۱۰/۱ درجه سانتیگراد و متوسط درجه حرارت فصل توریست (شامل ماه‌های خرداد، تیر، مرداد و شهریور) برابر ۱۹ درجه سانتیگراد می‌باشد.

- تعداد ساعات آفتابی و طول روز آفتابی

میانگین کل ساعات آفتابی ماهانه، ۲۶۳ ساعت، بالاترین تعداد ساعات آفتابی ماهانه، در خرداد و با ۳۴۸ ساعت و کمترین تعداد ساعات آفتابی ماهانه در آذر ماه با ۱۵۶ ساعت است. کمترین ساعات آفتابی در طول روز در دیماه، با ۶/۴ ساعت آفتابی و بیشترین ساعات آفتابی در طول روز در خرداد ماه با ۱۰/۹ ساعت آفتابی می‌باشد.

- سردترین و گرمترین ماه سال

در بین ماههای زمستان دی ماه با میانگین ۱/۸۵- درجه سانتیگراد سردترین و تیرماه با میانگین ۲۰/۹۹ درجه سانتیگراد گرمترین ماه تابستان، در طول سال می‌باشند.

- متوسط تعداد روزهای یخبندان

در طول دوره مورد مطالعه (۲۰۰۶-۱۹۹۰ میلادی) میانگین سالانه برابر ۱۲۱ روز یخبندان بوده که دی ماه با متوسط حدود ۲۰ روز، بالاترین تعداد روزهای یخبندان را دارا می‌باشد.

- بادغالب و جهت آن

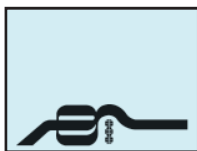
بررسی وضعیت بادها نیز نشان می‌دهد که، در منطقه چغاخور باد غالب جهت غربی- شرقی و به نسبت کمتری جنوب غربی دارد و بالاترین سرعت باد ۱۲ متر بر ثانیه اندازه‌گیری شده است.

- رطوبت نسبی

در مورد متوسط رطوبت نسبی آمار ۲۰ ساله ایستگاه کلیماتولوژی اورگان را بررسی کرده، نتایج حاصل حاکی است، متوسط رطوبت نسبی سالانه ۴۹/۷٪ بوده که بالاترین متوسط ماهانه مربوط به دیماه است که برابر ۶۹/۱٪ و پایینترین متوسط رطوبت نسبی ماهانه مربوط به مرداد ماه، با ۳۴/۲٪ است.

- میزان تبخیر

میزان تبخیر سالانه از تشت در ایستگاه کلیماتولوژی اورگان ۱۴۶۳/۶ میلیمتر است. با توجه به ویژگی‌های اقلیمی فوق‌الذکر، منطقه چغاخور به

و رگه‌های سفیدبرف، رویش شقایق‌ها و گل‌های رنگارنگ در دامنه‌ها و جوشش چشمه‌سارها، جریان جویبارهای ناشی از ذوب برفها و برگشت عشایر به ییلاق و تلاش و کوشش مردم روستاها در مزارع، باغات در فصل بهار و تابستان فضای اکوتوریسمی شگفت‌انگیز و توصیف‌ناپذیری را پدید می‌آورد که توجه هر گردشگر طبیعت را به سمت خود جلب می‌کند.

نگاره ۲: منظره‌ای از تالاب چغاخور در دامنه کوه کلار

- باغ خان

یکی از پرطرفدارترین جاذبه‌های اکوتوریسمی منطقه چغاخور، باغ خان است، که قدمت چند صد ساله‌ای دارد و به گفته اهالی منطقه احداث آن به زمان حکومت زندیه می‌رسد. این باغ وسیع ۳ هکتاری، با درختان تنومند گردو و چنارهای سر به فلک کشیده و سایر درختان مثمر و غیرمثمر دیگر و چشمه‌های متعدد پرآب، چمنزارها و جویبارهای خروشان در فاصله ۲ کیلومتری جنوب روستای اورگان در مسیر جاده ارتباطی اورگان به سبیک قرار دارد. این باغ از زمان‌های قدیم محل ییلاق گردی و اترافگاه خوانین بزرگ بختیاری از جمله تیمور بختیاری، سردار اسعد بختیاری و شاهپور بختیار بوده است. به علاوه خوانین و کدخدایان منطقه، اوقات فراغت و استراحت و مراسم مختلف مهمانی، جشنها و ملاقات با سران مملکت و ... خود را در این باغ برگزار می‌کردند. امروزه این باغ به علت نزدیکی به تالاب و سد چغاخور، موقعیت خاصی جهت پذیرش اکوتوریست‌ها دارد. به طوری که عده زیادی از اقصی نقاط استان چهارمحال و بختیاری و سایر استانهای همجوار برای گذران اوقات فراغت خود و لذت بردن از طبیعت زیبا و هوای لطیف و خنک به این مکان وارد می‌شوند. (مطالعات میدانی، ۱۳۸۷)

۱۰- جاذبه‌های مذهبی (امامزاده حمزه علی)

امامزاده حمزه علی (ع) از نوادگان حضرت امام سجاد (ع) است و شجره وی با ۷ واسطه به آن بزرگوار می‌رسد. آن حضرت در زمان خلافت فضل عباسی، به همراه جمعی از انصار خود به سمت شهر ناصریه (اهواز) و سرزمین بختیاری حرکت نمودند تا رهسپار سرزمین طوس شوند؛ خبر ورود ایشان به دشمنان رسیده و در نتیجه به علت نا آشنابودنشان با مسیر، در جنگی که با دشمنان در گرفته بود، به شهادت رسیدند و در همان محل دفن شدند. برای مدت زمانی قبر آن بزرگوار به غیر از خواص برای عموم نامعلوم بود؛ تا اینکه قبر وی در زمان امیر تیمور گورکانی کشف شده و به سبک و سلیقه معماری افغانی، به دست معماران سمرقندی و بخارایی بقعه‌ای

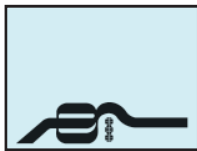
لازم به توضیح است که تالاب چغاخور براساس اولویت بندی تالابهای کشور بر پایه موقعیت ارزشی و منزلت آنها با استفاده از معیارهای پنج گانه پرنندگان، ماهیان، عوامل تهدیدکننده، مسایل اقتصادی-اجتماعی و موقعیت حفاظتی آنها، به عنوان هشتمین تالاب کشور بعد از هورالعظیم، میانکاله، شادگان، حله، انزلی، دشت ارژن و هامون و پوزک معرفی شده است. (حسن زاده و دیگران، ۱۳۸۳، ص ۷۴).

- چشمه‌سارها و رودخانه‌ها

تعداد چشمه‌های موقت و شبکه‌های فرعی نهرها خصوصاً در فصل بهار از شمارش خارج است. ولیکن منطقه دارای حدود یکصد چشمه (کوچک و بزرگ) و تعداد چهار رودخانه دائمی است. وجود این چشمه‌ها و رودخانه‌ها و حرکت آنها از میان دره‌های سرسبز و عمیق و باغات مصفا و مزارع زیبا و کانونهای روستایی، امکانات کم نظیری را برای گذران اوقات فراغت مردم بومی، مسافران و گردشگران طبیعت فراهم آورده است. از میان چشمه‌های مهم و پربیننده منطقه می‌توان «چشمه‌خان» در باغ زیبای خان، چشمه‌های «آبرو، تنگ سیاه، سبیک، گلوگرد، شیرگشته، چشمه سبک» و سایر چشمه‌های اطراف کوه کلار و حاشیه تالاب چغاخور را نام برد؛ که این چشمه‌ها هر ساله در فصل بهار و تابستان گردشگران زیادی را در پناه خود به آرامش و تحسین طبیعت زیبا وامی‌دارند. وضعیت رودخانه‌های منطقه مانند: رودخانه چغاخور، رودخانه اورگان و سایر رودخانه‌ها که این منطقه را مستعد توسعه اکوتوریسم برای جویندگان طبیعت بکر و دست نخورده کرده‌اند، نیز همین طور است.

- کوه‌ها و قله‌ها

از جلوه‌های دیگر اکوتوریسم در چغاخور کوه‌ها و قله‌ها است، که با قابلیت بالایی در زمینه ورزش‌های کوهنوردی، کوهپیمایی، صخره‌نوردی، اسکی و دارابودن هوایی لطیف و پوشش گیاهی رنگارنگ و معطر، امکانات کم نظیری را برای اکوتوریسم‌ها فراهم می‌آورند. بویژه قله ۳۸۳۲ متری کلارکه به دلیل برفگیر بودن، طولانی بودن دوره ریزش برف در منطقه (از آذر تا اواخر اسفند و اوایل فروردین)، پایین بودن متوسط درجه حرارت سالانه و ماندگار شدن برف در تمام طول سال، سبب ایجاد یخچال‌های دائمی به نام «برف پیر» می‌شود، که امکاناتی را برای پرداختن به ورزش‌های زمستانی بویژه اسکی، که یکی از ارزنده‌ترین و جالبترین جاذبه‌های توریستی و اکوتوریسمی محسوب می‌شود، ایجاد می‌کند. (متأسفانه برخلاف وجود این توانهای طبیعی در منطقه مذکور، هیچ نوع امکانات انجام این ورزش، اعم از زیست و غیره وجود ندارد) همچنین ارتفاعات کوه صخره‌ای و دیواره‌ای برآفتاب (با ارتفاع ۲۷۷۵ متر) جهت صخره نوردی، کوهنوردی، سنگ نوردی و کوه حمزه‌علی (با ارتفاع ۲۷۰۰ متر)، کوه شاهپور ناز (با ارتفاع ۲۹۰۰ متر)، کوه چاله باغ (با ارتفاع ۳۰۰۰ متر)، جهت کوهپیمایی، راهپیمایی، کوهنوردی و تپه نوردی، توانمندی‌های بالایی را برای اکوتوریست‌ها و گردشگرانی که به این ورزش‌ها علاقه دارند، ارائه می‌دهد. بعلاوه موقعیت قرارگیری کوه کلار در کنار تالاب چغاخور و پوشش برفی سفید یکدست آن در زمستان،

انسان را نمایان میکند، یک فضای وصف ناپذیری را بوجود می‌آورد که جاذب هر جمعیت خسته از زندگی ماشینی و شهرنشین و گردشگر و پژوهشگر روستاشناس و طبیعت گرد می‌باشد.

نگاره ۴: منظره‌ای از فضای روبروی کوه حمزه علی (چادرهای اسکان زائران در تابستان)

علاوه بر محیط‌های روستایی، فضاها و عشایری یکی دیگر از جاذبه‌های اکوتوریسمی منطقه چغاخور می‌باشند که با توجه به ویژگی بیلاقی منطقه هر ساله طوایفی از ایل بختیاری با برپایی سیاه چادرهای خود در اطراف جاده اصلی، قسمت پایین دست سد و غرب تالاب چغاخور و بویژه در دامنه‌ها و کوهستانها دوره بیلاق خود را سپری می‌کنند. صحنه‌های زندگی این عشایر، آداب و رسوم، صنایع دستی، شیوه زندگی، زبان و گویش شیرین بختیاری، لباسهای زیبای رنگارنگ، صدای نی چوپانها، مراسم عروسی و چوب بازی و سوارکاری جوانان، از جاذبه‌هایی است که توجه هر بیننده و گردشگر غیربومی را به خود جلب می‌کند.

نگاره ۵: سیاه چادر عشایر

– جاذبه‌ها و آثار باستانی و تاریخی منطقه چغاخور
تعداد این جاذبه‌ها در منطقه چغاخور زیاد است. اما آنچه بیشتر توجه هر بیننده را به خود جلب می‌کند، می‌توان از شیرهای سنگی در روستاهای سیف آباد و خانی آباد، قلعه‌خان، قبرستان آرامنه و... نام برد.
شیرهای سنگی بر روی قبور جنگاوران و کشته شدگان در جنگ‌ها، یادآور تاریخ پرحادثه و پرفراز و نشیب و گذشته‌ای همراه با جنگ‌ها، خونریزی‌ها و ستیزه جویی‌های منطقه‌ای است. حک شمشیر، تفنگ، باروت دان و طپانچه بر روی سنگ در هیبت شیر و قرار دادن آن بر مزار جوانان ناکام، مرهمی بردل داغیده مادران جوان از دست داده بوده است. (آخوندی، ۱۳۷۶، ص ۱۵۷) این

بر بالای قبرش ساخته شد که این بقعه بعدها توسط افراد نیکوکار و خیر تجدید بنا گردید. (یوسفی، بدون تاریخ، ص ۱۳) محل استقرار این امامزاده بین شهر بلداجی و روستای کلیبک و فاصله آن تا شهرکرد از طریق بروجن ۸۱ کیلومتر می‌باشد. این مکان در هفته حدود ۲۰۰۰ نفر زائر و گردشگر را پذیرا است. (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان چهارمحال و بختیاری، ص ۱۶)

نگاره ۳: نمایی از آستان مقدس امامزاده حمزه علی در ارتفاعات کوه بر آفتاب

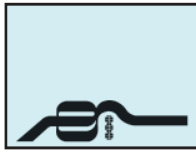
فصول مراجعه زائرین بیشتر بهار و بویژه تابستان بوده، و روزهای پرتجمع این مکان مقدس، در طول سال روزهای عید، سالروزهای شهادت و میلاد ائمه و در فصل گرم سال (بهار و تابستان)، علاوه بر روزهای مذکور روزهای تعطیل (پنجشنبه و جمعه) را نیز می‌توان ذکر کرد. از طرفی وجود تالاب چغاخور در فاصله ۱۰ کیلومتری امامزاده و دیگر جاذبه‌های طبیعی در نزدیکی این منطقه و احداث سد چغاخور که هوای منطقه را مناسب و لطیف کرده، محلی تفریحی، سیاحتی و زیارتی را در دوره گرم سال برای هزاران نفر زائر و گردشگر بومی و غیربومی بوجود آورده است.

۱۱- سایر جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه چغاخور به طور مختصر به شرح زیر است

– محیط‌های روستایی و عشایری

در نظر بسیاری از بازدید کنندگان، مخصوصاً کسانی که در محیط‌های شهری زندگی و کار می‌کنند، روستا فقط استراحتگاهی برای شرکت در فعالیت‌های معین نیست و جاذبه‌های روستا فراتر از ویژگی‌های آشکارا و قابلیت‌های ذاتی آن است. (جولیا شارپلی، ۱۳۸۰، ص ۱۸)

محیط‌های روستایی بنا به ماهیت خود و متأثر از ساختارهای فرهنگی، اجتماعی-اقتصادی و بویژه محیط جغرافیایی و چشم‌اندازها و جاذبه‌های طبیعی می‌توانند به عنوان فضاها و اماکن بیلاقی و استراحتگاهی برای گذران اوقات فراغت توریست‌ها و بویژه اکوتوریست‌ها به شمار آیند. منطقه چغاخور با دارا بودن ۱۴ نقطه روستایی با موقعیت‌های نسبی برتر نسبت به محیط‌های طبیعی و اکوتوریسمی و قرارگیری در بین باغات و مزارع و در کنار چشمه‌ها و جویبارها و حاشیه تالاب، با آب و هوایی مطبوع، چشم‌اندازهای زیبا و شیوه‌های معیشتی و آداب و رسوم و فرهنگ خاص روستاشینان به همراه معماری ویژه که در هم آمیختگی اثرات طبیعت و

نگاره ۸: قبرستان ارامنه در شمال غرب روستای گلوگرد

- جاذبه‌های ورزش‌های آبی در تالاب چغاخور (قایق‌سواری - ماهیگیری)

وجود آب دائمی، آرام و غیرمتلاطم در پشت سد چغاخور، هوای آفتابی، دمای مناسب، نسیم خنک و امواج آرام آب، امکاناتی ویژه را جهت انجام ورزش‌های قایقرانی و قایق‌سواری فراهم آورده است. بعلاوه ماهیگیری یکی دیگر از ورزش‌های آرام‌بخش برای اکوتوریست‌ها و هر گردشگر طبیعت است که از انجام این کار در هوای ملایم و خنک و صدای روح نواز امواج لذت می‌برد. (لازم به ذکر است در تالاب چغاخور ماهیگیری با تور و دام به علت حفظ محیط زیست جانوری و برخی آبیان نادر فقط تا نیمه‌های مرداد مجاز می‌باشد ولی اکوتوریست‌ها جهت لذت بردن از این ورزش می‌توانند با قلاب در تمام طول سال به ورزش فرح بخش ماهیگیری بپردازند.)

۱۲- نتیجه‌گیری

براساس بررسی‌های انجام شده و ارزیابی پتانسیل‌های طبیعی و اکوتوریسمی منطقه، مشخص شده که منطقه چغاخور با داشتن جاذبه‌های طبیعی زیادی شامل تالاب، ارتفاعات، چشمه‌سارها و رودخانه‌ها، امکان مذهبی و سایر چشم‌اندازهای جذاب برای طبیعت‌گردها، از توان بالقوه بالایی در جذب اکوتوریسم برخوردار است و می‌تواند طیف وسیعی از توقعات اکوتوریست‌ها را تأمین کند.

از سوی دیگر منطقه در حال حاضر در حد توانهای خود توانسته طبیعت‌گردها و اکوتوریست‌ها را جذب کند و این امر مهم ضرورت می‌یابد تا توانهای محیطی و اکوتوریسمی چغاخور به نحو بهتری معرفی و شناسانده شوند تا مورد استفاده صحیح گردشگرها قرار گرفته و روح تشنه طبیعت گردی آنها را سیراب کند.

در پایان لازم به ذکر است که هم مسئولان و هم استفاده‌کنندگان، باید اثرات اکوتوریسم بویژه جنبه‌های منفی آن، که پیامدهای جبران‌ناپذیری بر محیط زیست وارد می‌کند، را در نظر داشته باشند و احتیاط‌های لازم را در برنامه‌ریزی‌ها و بهره‌برداری از توانهای اکوتوریسمی منطقه مورد توجه قرار دهند.

لذا آسیب‌ها و نتایج منفی گسترش توریسم و اکوتوریسم در منطقه را می‌توان چنین برشمرد:

شیرهای سنگی، به عنوان نماد پهلوانان و بزرگان ایل بختیاری، روی قبور مشاهیر این قوم نصب می‌شده و حاوی اطلاعات ارزشمندی از فرد متوفی، ابزارهای جنگی مورد استفاده وی و ویژگی‌های مردم شناسی قوم بختیاری است و هر کدام از آنها از لحاظ فرم، منحصر به فرد هستند. هرچند سابقه نصب مجسمه شیرسنگی بر روی قبر، به دوره عیلامی می‌رسد، اما در منطقه مورد مطالعه، از دوره صفویه تا قاجاریه و حتی معاصر، نمونه‌هایی از این قبور با شیرهای سنگی دیده می‌شود. (مطالعات میدانی فروردین ۱۳۸۷)

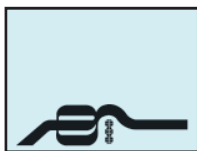
نگاره ۶: نمایی از شیرسنگی، بر روی قبرهای دلاور مردان و شیرمردان بختیاری

قلعه‌خان بر روی تپه‌ای جزیره‌ای در داخل تالاب چغاخور (قسمت غربی)، باغ‌خان با درختان گردوی تنومند و کهنسال دوره زندیه در روستای آورگان، تپه باستانی ملاعلی در شمال روستای دستگرد، بقایای یک قبرستان قدیمی مربوط به عصر صفوی در دامنه کوه برآفتاب و قبرستان‌های مربوط به زمان زندگی ارامنه در روستای گلوگرد و سایر موارد دیگر از جمله این جاذبه‌ها می‌باشند.

نگاره ۷: منظره‌ای از مخروبه قلعه خان در داخل تالاب چغاخور

به طور کلی ارامنه ایران در سال ۱۰۱۳ هجری قمری برابر با ۱۶۰۴ میلادی از سرزمین ارمنستان به ایران کوچانده شدند. این گروه که برای اولین بار به فرمان شاه عباس اول به ایران آورده شدند، در جلفای اصفهان ساکن و در خدمت شاه عباس به پیشبرد هنرهایی همچون نگارگری، معماری، موسیقی، تئاتر و... می‌پرداختند. اما در مورد ارامنه منطقه چغاخور لازم به ذکر است که آنها نیز گروهی از همین ارامنه کوچانده شده‌ای بودند که پس از مدتی از جلفا به سایر مناطق اطراف از جمله منطقه چغاخور وارد شدند. این گروه تا زمانی که طوایف هفت لنگ بختیاری کمتر منطقه چغاخور را در تصرف خود قرار می‌دادند در منطقه ماندگار بودند اما با تسلط بیشتر عشایر بختیاری بر منطقه به علت اهمیت مراتع چغاخور به عنوان منطقه بیلاقی، به مرور از منطقه کوچ و در دو روستای «قلعه مکما و حاجی آباد» در ۲۰ کیلومتری محل قبلی ساکن شدند که از آنجا نیز به علت اختلافات دینی، فرهنگی، قومی، نژادی و... با اهالی اطراف به جلفا بازگشتند. (مطالعات میدانی، تیر ۱۳۸۶ و فروردین ۱۳۸۷)

الف) اقتصادی:

منظور ایجاد نظم، امنیت و راهنمایی توریستها بویژه در ایام تعطیل.
۶- از همه مهمتر، توجه به حفاظت از محیط زیست از طریق آموزش اهالی و گردشگرها و تمامی کسانی که از گردشگری روستایی سود می‌برند، به منظور جلوگیری از تخریب و آلودگی محیط زیست منطقه.

- افزایش هزینه‌های خدمات عمومی و زیربنایی در منطقه
- افزایش بی‌رویه قیمت زمین و تغییر کاربری اراضی (بویژه از کشاورزی به مسکونی).
- تغییر در شیوه بهره‌برداری از اراضی و کاهش اشتغالات تولیدی.

منابع و مأخذ

۱- آخوندی، اردشیر (۱۳۷۶)، آثار تاریخی استان چهارمحال و بختیاری از دیدگاه گردش پذیر، مجموعه مقالات نخستین همایش علمی راهبردهای توسعه سیر و سیاحت استان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، شهرکرد.
۲- ایافت، سیدامیر (۱۳۷۵) مقدمه‌ای بر مفهوم جدید جهانگردی زیست محیطی، فصلنامه محیط زیست، شماره ۱.

ب) اجتماعی:

- افزایش رفتارهای ضد ارزشی در جامعه روستایی.
- هجوم فرهنگ‌های بیگانه به محیط روستا و از بین رفتن ارزش‌های سنتی و فرهنگی روستا (به دنبال ایجاد ارتباط بین گردشگران و اهالی).

ج) زیست محیطی:

- افزایش آلودگی‌های زیست محیطی (آلودگی آبها، خاک، صوتی و...)
- تخریب محیط زیست و تحدید حیات جانوری و گیاهی منطقه.

۳- اداره هواشناسی استان چهارمحال و بختیاری (۱۳۸۶) آمارنامه ایستگاه کليما تولوژی روستای آورگان.
۴- جولیا شاریلی، ریچارد (۱۳۸۰) گردشگری روستایی، ترجمه: رحمت اله منشی زاده و فاطمه نصیری، انتشارات منشی.

نگاره ۹: غروب زیبای پاییزی در چغاخور

۵- حسن زاده، بهرام و دیگران، (۱۳۸۳) معیارهای پیشنهادی برای ارزیابی جایگاه حفاظتی تالابهای ایران، مجله محیط شناسی شماره ۳۳.
۶- رضوانی، علی اصغر (۱۳۷۷)، جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.

نقشه ۲: راهها، مناطق روستایی، جاذبه‌های توریستی و اکوتوریستی چغاخور

۷- رهنمایی، محمدتقی، (۱۳۷۸) طرح جامع گردشگری استان اردبیل، سازمان برنامه و بودجه، اردبیل.
۸- زاهدی، شمس‌السادات، (۱۳۸۵) مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار با تأکید بر محیط زیست، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

۹- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان چهارمحال و بختیاری (بدون ذکر تاریخ) گذری اجمالی بر جاذبه‌های توریستی استان چهارمحال و بختیاری.
۱۰- مطالعات میدانی (تیرماه ۱۳۸۶ و فروردین ماه ۱۳۸۷).

۱۱- معاونت برنامه ریزی استانداری استان چهارمحال و بختیاری، (۱۳۸۷) نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۸۵.
۱۲- معاونت برنامه ریزی استانداری استان چهارمحال و بختیاری، (۱۳۸۲) نگاهی بر توانمندیهای استان چهارمحال و بختیاری، شهرکرد.

۱۳- نقشه توپوگرافی ۱:۵۰۰۰۰ آورگان، سازمان نقشه برداری کشور و ۱:۲۵۰۰۰۰ استان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان چهارمحال و بختیاری.
۱۴- وارثی، حمیدرضا (۱۳۸۱) دنا و اکوتوریسم، نشریه علمی فنی سپهر، سازمان جغرافیایی کشور.

۱۵- یوسفی، محمد (بدون ذکر تاریخ) شرح حال امامزاده حمزه علی، اداره اوقاف و امور خیریه شهرستان بروجن.

۱۳- پیشنهادات

به منظور توسعه اکوتوریسم در منطقه چغاخور و حداکثر بهره‌برداری از منابع محیطی موجود، ضمن حفظ محیط زیست منطقه، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- معرفی بیشتر جاذبه‌های توریستی و اکوتوریستی منطقه و حتی استان از طریق رسانه‌های گروهی بویژه صدا و سیما استان.
- ۲- ایجاد امکانات رفاهی - خدماتی اولیه مانند؛ چایخانه‌های سنتی، کمپینگ، مراکز خرید (بویژه مواد غذایی)، سرویسهای بهداشتی عمومی و... در منطقه، به همراه ایجاد فضاهای تفریحی و جاذبه‌های جنبی مانند پارک و شهر بازی، زمین ورزشی، مکان بازی و سرگرمی برای کودکان و نوجوان و سایر جاذبه‌های دیگر.
- ۳- ساماندهی شبکه ارتباطی موجود و استاندارد نمودن جاده‌های داخل منطقه بویژه جاده‌هایی که به مراکز تفریحی، توریستی، زیارتی و غیره ختم می‌شوند.
- ۴- فراهم کردن شرایط مناسب و فرهنگ سازی بین اهالی، جهت شرکت گردشگرها و توریست‌ها در مراسم مختلف که در نقاط روستایی و عشایری برگزار می‌شود.
- ۵- حضور فعالتر نیروهای انتظامی و راهنمایان گردشگری در منطقه به

16- <http://www.Hamtanab-m.persianblog.com>

پی‌نوشت

1- World Tourism Organization

۲- در زبان آذری به معنی استخر طلایی است. این دریاچه با این که دارای چشم انداز بسیار زیبایی است اما متأسفانه فاقد راه و مسیر مناسب می‌باشد. اکوتوریستها فقط از طریق کوهپیمایی می‌توانند از این دریاچه زیبا دیدن کنند.